

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 03 | pp. 119-122 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

TIJORAT BANKLARI XIZMATLARINING TRANSFORMATSIYASI

Jovliyev Xusniddin Baxriddin o'g'li

Bank Xizmatlari Markazi mudiri

Ipotekabank OTP group

Bank va Moliya akademiyasi

***Anotatsiya.** Ushbu maqola XXI-asrdagi raqamli inqilob sharoitida tijorat bank xizmatlarida amalga oshirilayotgan chuqur o'zgarishlarni o'rganadi. Texnologiyaning rivojlanishi va mijozlarning xohish-istaklarining o'zgarishi bilan tijorat banklari xizmat takliflarini oshirish va raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun raqamli kanallar, innovatsion yechimlar va strategik hamkorlikni o'zlashtirmoqda. Maqolada raqamli bank platformalarining paydo bo'lishi, mijozlar tajribasini oshirishga e'tibor, innovatsiyalar va texnologiyalarning o'rni, fintech hamkorligining ahamiyati hamda tijorat bankingning kelajagini shakllantiruvchi tartibga solish va xaofsizlik masalalari yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** bank transformatsiyasi, raqamli texnologiya, mobil ilova, globallashuv, raqamli hamyon, pul mablag'lari, banking, electron kanallar, moliyaviy barqarorlik,*

Kirish: Bugungi kunda jahonda kapitalni jalb qilish va qayta taqsimlash, vaqtincha bo'sh pul mablag'larini to'plash va ularni joylashtirishda tijorat banklari yetakchi rol o'ynaydi. Tijorat bankini rivojlantirish kredit tashkiloti faoliyatining xususiyatlari, bank faoliyati sifat ko'rsatkichlarining kelgusidagi o'sishi va yaxshilanishidagi ustuvorliklarni tanlash uning mijozlarini bank faoliyati amalga oshirilayotgan ijtimoiy - iqtisodiy sharoitlarni hisobga oluvchi iqtisodiy asoslangan va qat'iy ishlab chiqilgan depozit siyosatiga ishonirish kabi masalalarni ta'minlamay turib mumkin emas. Hozirgi sharoitda bank tizimini rivojlanishi bank xizmatlarini bozorga olib chiqish uchun informasion texnologiyalardan keng foydalanish, eng yangi texnikaviy vositalar va ilg'or bank texnologiyalarini joriy qilish, shuningdek, depozit xizmatlarning jozibadorligini oshiruvchi uslublarini izlash bilan bog'liqdir. Shu sababli, tijorat banklari depozit resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish maqsadida boshqaruvning yanada takomillashtirilgan modellarini joriy etishni taqozo etmoqda. Tijorat bank xizmatlarini o'zgartirishning eng muhim jihatlaridan biri bu raqamli bankingning paydo bo'lishidir. Raqamli banking mijozlarga masofadan turib bank xizmatlaridan foydalanishlari mumkin bo'lgan turli elektron kanallarni o'z ichiga oladi. Bunga internet-banking platformalari, mobil banking ilovalari va raqamli hamyonlar kiradi. Ushbu raqamli kanallar mijozlarga o'z kompyuterlari yoki mobil qurilmalari orqali hisobdagi qoldiqlarni tekshirish, pul mablag'larini o'tkazish, hisob-kitoblarni to'lash va hatto kredit olish uchun ariza berish kabi keng ko'lamli bank faoliyatini amalga oshirish imkonini beradi. Raqobatbardosh bank tizimi, avvalambor, iqtisodiyotning moliyaviy barqarorligini namoyon etsa, ikkinchi tomondan, iqtisodiyotning barcha sohalarida boshqaruv samaradorligi holatini ko'rsatib

beradi. Barqaror bank tizimiga ega bo'lmagan mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishini sezilarli darajada sekinlashtirish bilan birga har qanday mamlakat uchun jiddiy inqiroz holatlariga olib keladi. Chunki bank tizimi mamlakatda muhim iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalarni bajaradi.

Banklar faoliyatining transformatsiyasi bank tizimi rivojlanishining barcha bosqichlarida yuz bergan. Biroq, so'nggi yillardagi raqamli texnologiyalarning jadal sur'atlarda rivojlanishi bank biznesidagi o'zgarishlarni yanada radikallashtirishga olib kelmoqda.

Materiallar va metodlar. Raqamli transformatsiya insonlarning kundalik hayotining muhim va ajralmas qismiga aylangan sohalarni tobora ko'proq qamrab olmoqda. Buning natijasida xizmatlar ko'rsatish va mahsulotlar sotish uchun tobora yuqori standartlar o'rnatilmoqda. Bank sektori ham bundan mustasno emas. ¹Chunki so'nggi yillarda butun dunyo bank tizimiga raqamli texnologiyalarni joriy etish, bankdan tashqari xizmatlar va ekotizimlarni rivojlantirish bilan bog'liq bir qator muhim o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda.

"Raqamli transformatsiya" va «raqamlashtirish» tushunchasi fan va texnologiyalar sohasida o'tgan 15-20 yillikda keng qo'llanila boshladi. Uning umum qabul qilingan ta'rifi ilmiy adabiyotlarda ham, statistik o'lchovlar bo'yicha xalqaro me'yorlarda ham, davlat xujjatlarida ham hali to'liq ishlab chiqilgan emas.

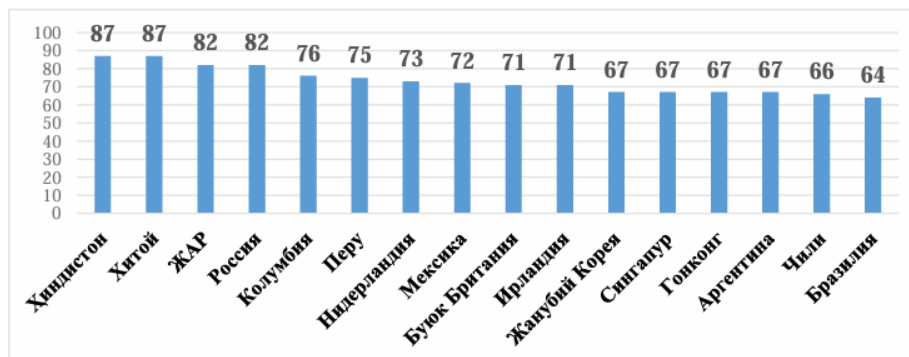
Tijorat banklari operatsiyalarni soddalashtirish, samaradorlikni oshirish va mijozlarga yangi qo'shimcha xizmatlar ko'rsatish uchun innovatsion texnologiyalarga sarmoya kiritmoqda. Bu mijozlar xatti-harakati haqida tushunchaga ega bo'lish, xavflarni boshqarish amaliyotini yaxshilash va mahsulot takliflarini shaxsiylashtirish uchun sun'iy intellekt (AI), mashinani o'rganish va ma'lumotlar tahlilidan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, blokcheyn texnologiyasi xavfsizlik, shaffoflik va samaradorlikni oshirish orqali to'lovlarni qayta ishlash, savdoni moliyalashtirish va boshqa bank operatsiyalarini inqilob qilish salohiyati uchun o'rganilmoqda.

Raqamli transformatsiya bo'yicha sa'y-harakatlarini tezlashtirish uchun ko'plab tijorat banklari fintech startaplari va texnologiya kompaniyalari bilan hamkorlik qilmoqda. Bu hamkorliklar banklarga fintech firmalari tomonidan taklif etilayotgan maxsus tajriba, tezkorlik va innovatsion yechimlardan o'z xizmatlari takliflarini yaxshilash va raqobatchilardan oldinda qolish uchun foydalanish imkonini beradi. Fintech hamkorliklari yangi raqamli bank xususiyatlari va ilovalarini ishlab chiqishdan tortib, muayyan mijozlar segmentlariga moslashtirilgan innovatsion moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni birgalikda yaratishgacha bo'lgan oraliqda bo'lishi mumkin. Tijorat bank xizmatlarining tezkor raqamli transformatsiyasi sharoitida banklar tartibga soluvchi talablar va kiberxavfsizlik muammolarini ham samarali hal qilishlari kerak. Normativ hujjatlarga rioya qilish birinchi navbatdagi ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda, bu esa banklardan ma'lumotlarni qattiq himoya qilish, pul yuvishga qarshi kurash (AML) va mijozingizni bilish (KYC) qoidalariga rioya qilishni talab qiladi. Bundan tashqari, ma'lumotlarning buzilishi, fishing hujumlari va to'lov dasturlari bilan bog'liq hodisalar

¹ Shermuxamedov Bekzodjon Usmonovich-The indicators of efficiency in using deposit resources, Toshkent moliya instituti, dotsenti, Moliya va Bank ishi Jurnal 1 (2022), 37-41

kabi kiberxavfsizlik tahdidlari ham banklar, ham ularning mijozlari uchun jiddiy xavf tug'diradi, bu esa mustahkam kiberxavfsizlik choralari va doimiy hushyorlikning muhimligini ta'kidlaydi.

Natijalar: Reportlinker analitik kompaniyasi ma'lumotlariga ko'ra, raqamli transformatsiya texnologiyalari global bozori 2021-yilda 944,9 milliard dollarga baholangan bo'lsa, 2022-yilda 24,7 foizga o'sib 1,18 trillion dollarni tashkil qilgan. 2026-yilga borib ushbu bozor hajmi sezilarli darajada oshib, 2,6 trillion dollarga yetadi.

1-rasm. Dunyoda raqamli texnologiyalarning bank mahsulotlari va xizmatlari bozoriga kirib borish darajasi, foizda

Ushbu rasmda FinTech eng faol o'rganilayotgan va joriy etilgan mamlakatlar orasida Xitoy va Hindiston (87%) tatbiq etishini ko'rsatadi. Rossiya va Janubiy Afrika biroz orqada, bu yerda amalga oshirish darajasi 82% ni tashkil qiladi. Rivojlangan mamlakatlardan yetakchilar: Niderlandiya (73%), Buyuk Britaniya (72%) va Irlandiya (71%) - bularning barchasi ochiq va shaffof bank tizimining rivojlanishi tufayli yuqori natijalarni qayd etmoqda.

Xulosa: Umumiy qilib aytganda, 21-asrda tijorat banklari xizmatlarining transformatsiyasi raqamli texnologiyalar, innovatsiyalar va mijozlarga yo'naltirilgan yondashuvning o'zlashtirilishi bilan tavsiflanadi. Raqamli bank platformalari mijozlarga misli ko'rilmagan qulaylik va foydalanish imkoniyatini taqdim etadi, banklar esa o'zlarining xizmatlar takliflarini yaxshilash va tez rivojlanayotgan landshaftda raqobatbardoshligini saqlab qolish uchun texnologiya va hamkorlikdan foydalanishga intilishadi. Raqamli transformatsiya taqdim etgan imkoniyatlarga qaramay, banklar raqamli bank ekotizimida ishonch, ishonchlik va barqarorlikni ta'minlash uchun tartibga solish va xavfsizlik muammolarini ham hal qilishlari kerak. Banklar faoliyatini raqamlashuv jarayonlarining rivojlanib borishi, mijozlarning bank xizmatlaridan ortiqcha byurokratiyasiz va vaqt sarflamasdan foydalanishlariga imkoniyat yaratadi.

Shuningdek, mijozlar raqamli texnologiyalar orqali o'z mablag'laridan 24/7/365 rejimida foydalana oladi, bu o'z navbatida xizmatlar uzluksizligi va sifatini oshirishni ta'minlash imkonini beradi.

Undan tashqari tijorat banklarini xalqaro moliya institutlari ko'magida transformatsiya qilishdan kutilayotgan asosiy natijalardan biri bank ishida yetarli darajada tajriba, bilim va obro'ga ega bo'lgan strategik investorlarni jalb qilgan holda qator tijorat banklarida davlat ulushini kamaytirish, faoliyatga xalqaro tajribani olib kirishdir. Qolaversa, kredit tashkilotlarini ularga xos bo'lmagan funksiyalarni bajarishdan, shuningdek, ortiqcha yuklamalardan ozod qilish orqali ma'muriy yukni izchillik bilan

bartaraf etish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, tijorat banklarining biznes jarayonlarini avtomatlashtirish va masofaviy bank xizmati turlarini kengaytirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish ko‘zlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Vahobov A.V., Malikov T.S. “Moliya” Darslik.–T.:“Sharq” nashriyoti, 2010.
2. Abdullayev O.M., Fattaxov A.A., K. Axmedov “Raqamli iqtisodiyot”, Toshkent, 2018.
- 3.OECD (2023), OECD Corporate Governance Factbook 2023.
4. “Internal Control – Integrated Framework”, Committee of Sponsoring Organizations of the Tread way Commission (COSO), New York, AICPA, 1992.
5. Корпоративное управление, капитализация компаний и опции на акции Enron, Worldcom и Ко // Бизнес и банки.–2002. No 47.
6. Elmirezayev S. E., Berdiyev U. J., Bo‘riyev J. P. Milliy korporativ obligasiyalar bozori: joriy holat va istiqbollari // Iqtisod va moliya / Ekonomika i finansi. 2021, 2(138)
7. Ashurov Z. A. O‘zbekistonda korporativ boshqaruv tizimini zamonaviy xalqaro standartlar asosida innovasion rivojlan-tirish istiqbollari// “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. No 4-5, avgust-oktyabr, 2018-yil
8. Shermuxamedov Bekzodjon Usmonovich-The indicators of efficiency in using deposit resources, Toshkent moliya instituti, dotsenti, Moliya va Bank ishi Jurnal 1 (2022), 37-41

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

